

Ez hihetetlen bátor kutatói tett, ennél csak az bátrabb, hogy magyar kutató-nő léte, a középkori francia egyik nyelvjárásában kézzel írt leltárak tömegében ráta-
lált a mű mesterére. Nem csoda, hogy a francia kritikus-nő Elisabeth Antoine is hitetlenkedve, de nem ellentmondva csóválta fejét Kovács Éva szerencsésén és merészségén. Mi nagyon örülünk.

Cséfalvay Pál

Kék vér, fekete tinta

Arisztokrata könyvgyűjtemények 1500-1700 Nemzetközi vándorkiállítás katalógusai 2005-007

„A bennünk élő örökség...önmagunk kitörölhetetlen része”

*Josip Stipanov, a Horvát Nemzeti
és Egyetemi Könyvtár főigazgatója*

A vándorkiállítás szépmívű katalógusa öt kötetben, angol, horvát, magyar, német és szlovák nyelven mutatja be a Frangepán-Zrínyi, a Valvasor, a Bánffy, a Nádasdy, a Batthyány, az Esterházy, a Pálffy, a Thurzó-Illésházy és a Révay család könyvgyűjteményeit a török hódoltságtól nem érintett nyugati országperemen Turócszentmártontól Vöröskőn, Pozsonyon át Kismartonig és Alsólendváig, Csáktornyától Zágrábig. A határokon túl csak Bogensperk és Bécs szerepel a térképen.

Jót s jól tett az Országos Széchenyi Könyvtár, a Slovenská národná knižnica (Szlovák Nemzeti Könyvtár), az Esterházy Privatstiftung (Esterházy magánalapítvány) és a Nacionalna i Sveučilišna Knjižnica (Nemzeti és Egyetemi Könyvtár) a 2005-2007 ősz között Zágrábba, Pozsonyba, Budapestre és Fraknóra vándorló kiállítás létrehozásával. Régióink, a Regnum Hungariae arisztokrata családdai a török hódítás árnyékában is gazdag könyvtárakat hoztak létre, európai szintű udvari, kulturális életet éltek, és ennek megfelelően nevelték gyermekeiket is.

Monok István bevezetőjében pontosan fogalmaz: „...a családok...soha nem gondolkodtak arról...melyik majdani...nemzet múltjához fognak tartozni...családtagjaik révén az európai arisztokrácia szerves része...” voltak, s az általuk „...fenntartott...intézmények – iskolák, egyházak, nyomdák stb. – olyan európai

együttműködést valósítottak meg erre alapozva, amelyre napjainkban mi most törekszünk.” Josip Stipanov „közép-európai szellemiségnek” nevezi azt, Dušan Katuščák a „Pannóniai térségben” kifejezést használja, Esterházy Melinda grófnő pedig „a magyar királyság idejéből majdnem teljesen fennmaradt korabeli könyvgyűjtemény, az egyetlen, amely a mai napig is az alapító család tulajdonában maradt” bibliotékát bocsátotta rendelkezésre.

Három magyar, három szlovák és egy-egy horvát, szlovén és ausztriai szakcikk ismerteti-értékeli a főúri könyvtárakat. Az öt gyönyörű, a katalógus- műfajt sokszorosán felülmúló színvonalú kötet szimbolikusan ugyan, mégis híven tükrözi a térségünk szellemi életében zajló keresést: miképp értelmezzük s igyekszünk helyretenni a politikai nemzetállamok európai fejlődését évtizedekre megkurtító ideológiai hamisításokat az egyház, a társadalom, a nemzet tekintetében.

A magyar, a horvát és az angol variáns valóban pontos változata egymásnak. Nemcsak kiállításban, a nyelvben és néhány gesztusban is. (Az angollal nem kell számolnunk, mert az a magyar fordítása.) Már a címben feltűnik a *tinta* magyar és horvát megegyezése (fekete tinta – crna tinta), a német *Druckerschwärze*-nek a szlovák kötet létrehozói a *tlačiarenská čerň* (nyomdafekete) megfelelőt választották.

Az alcím is rejt disputa-okot. Az *arisztokrata könyvgyűjtemény* nem éppen pontos, mivel nem a gyűjtemények, hanem a tulajdonosok arisztokraták. Ez így van a német nyelvűben is, az angol és a horvát viszont „pontos”: arisztokrata családok bibliotékái. A szlovák alcím is tanulságos. A *šlachtické* elsősorban *nemesit*, nem mindig és nem teljes mértékben csak *főnemesit* jelentett.

A magyar és a horvát kötetet Monok István vezeti be, második a horvát, harmadik a szlovák könyvtárigazgató, és Esterházy Melinda zárja a sort. A német verziót „Melinda Fürstin Esterházy” nyitja, a szlovákot Dušan Katuščák, és az egyedüli élő családi tulajdonos teljes neve csak a szlovák kiadásban szerepel: „Grófka Melinda Esterházy de Galanta”. A szlovák kötet egyébként is a legtávolabbi a többitől. Nem Debrecenben nyomták, hanem Turócszentmártonban(?), és természetesen a kiállítás anyagát szolgáltató gyűjtemények sorrendje is a szlovák könyvtárakkal, múzeumokkal kezdődik. Különös a szlovák személy- és helynévhasználat is. A *Batán*, *Ilešházi*, *Nádašdy* stb. névsor a horvát anyagban „hagyományosan” szerepel, és sajátos üzenete van a térképeknek, meg a rajtuk feltüntetett helységneveknek is. Annymira, hogy mindegyik kötet végén magyar-német-szlovák-horvát-latin konkordancia van, persze, ahol ez lehetséges. És rögtön sorjázna megoldásra váró feladatainak. A német térképen Ofen mellett ott van – anakronisztikusan – Budapest, Sárvár mellett fordított sorrendben – szintén anakronisztikusan – Rothenthurm, de Pressburg nem rendelkezik a Bratislava magyarázattal. A magyar térképen ugyancsak zavaró Máriatölgyes (a német Dubnitz), amit csak 1907-ben magyarosítottak Dubnic-ról és Trencsényt

is inkább Trencsin formában használták magyarul a könyvtárak világához közeli idősikban. A horvát térkép nagyon helyesen *Beč*-et és *Požun*-t tüntet fel Bécs és Pozsony helyén, nyomósítva a tinta-jelenséget a magyar-horvát szellemi összefüggésrendszer nyelvi sajátosságaiban.

A helynévkonkordanciákban a térképeknél részletesebb és összetettebb feladatok kerülnek elő, főként a gyűjteményekkel *egykorú* névanyag feltárása. Ilyen a már említett Dubnic, a szlovákból hiányzó *Kysak* (Kőszeg), *Uhorsko* („történelmi” Magyarország, Magyarhon), a magyar *Szepeshely* csak a XIX. század végén volt ismert, korábban Szepeskáptalan, ugyanitt a *Spišské Podhradie* (Szepesvárálja) volt az anyatelepülése Káptalannak. A magyar és a szlovák kötet konkordancia-tartalma erősen eltérő. Előbbiben nem szerepel Nyugat-Magyarország, utóbbiban igen, a magyar alak után a helyes *Západné Uhorsko*. A mindkettőben megtalálható Borostyánkő helyes szlovák neve, a *Pajštún* csak a magyarban van meg, a szlovákból hiányzik, nyilván az 1918-as *Borinká*-ra változtatás okán. A horvátok *Česká Terna*va néven írták a XVII. században Nagyszombatot, a szlovák kötetben a magyar nevek rubrikájában szerepel Brno, České Budějovice.

A Szent Adalbert Közép-Európa Kutatócsoport magyar-szlovák terminológiai konferenciák vitáihoz szokott szemlélőt e gyönyörű kötetek is megerősítik, hogy nem hiábavaló munkát végzünk. Hála, köszönet, megbecsülés illeti az öt katalógus minden munkatársát, támogatóját, a rendező államokat, hivatalokat, intézményeket.

Käfer István